

III. ISTORIA EGYPTULUI.

1. Posițiunea Egyptului Vechiu. Cei vechi legați Egyptul de Asia, și în adevăr că, aflându-se în Africa, elu, după calitățile fizice a pozițiunii și după caracterul vieței lui istorice, are mai multă asemănare cu locurile vecine asiatice de câtă cu cele africane.

Riul Nilu, misterios și sântu la egyptenii vechi, se compunea din două riuri și prin curgerea sa forméază trei terase: de susu, de mijlocu și de giosu — Abyssinia, Nubia și Egyptul; fie-care din aceste trei terase, este compusă din alte mai mici. Egyptul vechiu se întindea între doi munți de pétră, de la cataractele Nilului pêne la marea mediterană, avënd în lungime 6000 mile. În nici o țară viața istorică n'a atêrnatú așa multu de posițiunea locului ca în Egyptu. Trei agenți: riulu, munții și nourii se ajutară aci unul pe altul cu armonie și regularitatea cea mai minunată, în mântinerea și conservarea celei mai splendide vieți organice, în mijlocul unui deșertu năsipos.

1° Curgerea Nilului și posițiunea munților împărțiră Egyptul naturalmente în trei părți: Egyptul de susu în care se află politia *Theba*, cea cu o sută de porți, și carea avea în împregiurime ca la 5 poște; Egyptul de mijlocu cu politia *Memphis* și lacul Meris; și în fine Egyptul de giosu séu *Delta*, formatu de gurile Nilului și vestitu prin politile Sais și Alexandria.

2° Nilul, munții și nourii făcură abondința Egyptului și impuse agricultura locuitorilor lui. În fie-care anu, de la Augustu pêne la Octombree, Nilul se revarse pe câmpiele vecine, adapă pământul celu arinosu și uscatu alu Egyptului și lasă pe elu unu felu de málú din care se forméază unu grasu humosú; așa în câtu, după scurgerea apei, agricultorulú fôră de nici o greutate a-

runcă sămânță în pământ și, sigură de un mănășu secerișu, uită câmpul pentru câteva luni. Inse vânturile periodice, prevestitoare secerișului ar pute să nimicească bine facerile Nilului, aducându cu sine arena deșertului și acoperindu cu ea câmpiele. De acestu desavantaj este feritu Egyptul prin șirul munților, cari apără valea Nilului de arena deșertului. In fine nourii, cari periodică acoperă orisonul asupra întregi vâi a Nilului în timpul ferbinte a verei (începându de la Maiu), apără vegetațiunea de înfocatul sôre a Africei. Formându o bucată de pământ abundintă în mijlocul unui deșert, natura fixă agricultura ca cea mai principală ocupațiune pentru Egypteni vechi.

3° Munții serviră de model și dădură materialul pentru construirea monumentelor gigantice, prin cari Egypteni s'au eternisat în istoria.

4° Calitățile Nilului avură influință asupra dezvoltării credințelor religioase a Egyptenilor și arătară direcțiunea vechei înțelepciuni egyptene, îndreptându la cercetarea naturei și la perfecționarea construcțiilor tehnice

2. Istoria Egyptului Vechiu De la scriitorii vechi avem multă mai multe sciri despre Egyptul vechiu de cât despre India și China. Acesta provine din cauza că Egyptul eră mai aproape de centrul lumii vechi civilizate, avu mai multe relațiuni cu Iudeii, Grecii și Romanii, și în fine, traiul original și curioasa calitate a pozițiunii, escitară curiozitatea scriitorilor popórelor vecine. Sciri despre Egyptul vechiu, aflăm mai cu seamă la Moise, Herodot, Strabon și Manethon, preut egiptenu. În timpii moderni, anume de la începutul secolului XIX, s'a lucratu foarte mult pentru studierea monumentelor scrise și în genere a istoriei Egyptului: de comisiunea sciintifică, trămisă de Napoleon I, pentru a descrie Egyptul; de călătoria și operele lui Champolion cel tēnăr; de espedițiunea sciintifică trămisă de

regele Prusiei, sub conducerea profesorului universității de la Berlin, Lepsius (1842—45).

Scriitorii mai noi nu se unesc în opinie despre originea și civilizațiunea vechilor egypteni. Unii (majoritatea), luându în considerațiune mărturia scriitorilor greci și a bibliei, desenurile și inscripțiunile de pe monumentele Egyptului vechi, trasurile esteriore a feței și forma craniului egyptenilor vechi, presupun că vechia populațiune a Egyptului fû o amestecătură a învinșilor aborigeni negri cu veniții învingători de rasa caucasiană. Învęțații cari se țin de acęstă opinie dicu că, curgerea Nilului aręta calea naturală a împorării și a fundării statelor în Egyptul vechi. Calea acęsta fû următoarea: în urmarea vre-unei catastrofe, în timp immemorabil, nisce popóre semitice au intrat prin golful Arabic în Abyssinia; de aci, prin curmătorele munților s'au pogorit în Nubia, unde au întemeietu prima coloniă la Meroe, în între-riul formatu de Nilu și o ramură a sa Astaboras. Prin arme și preponderința în civilizațiune, și-ntărira nou-veniții autoritatea lor asupra semințiilor aborigene etiopene și fundară la Meroe unu statu despoticu, theocraticu. Din veniți învingători se formară castele mai înalte a preoților și a militarilor, ęra din aborigeni supuși, cele mai de giosu, asupra cărora cădu sarcina industrială. În capulu statului ęra faraonu (regele), alesu din mijloculu preoților și ținutu de ei sub cea mai mare influința. Din acęstu statu de Meroe au străbătutu, în diferite timpuri, cele d'ântei principii a vieței cetățene în valea Nilului, locuită, la începutu, de nisce seminții selbatice de rasa etiopena. Din Meroe s'au trāmisu, dupa curgerea riului, colonii preoțesci, și fie-care coloniă și-a durat unu templu, și-a supusu locuitorii vecini și a fundatu ast-feliu o deosebită politie sęu locuința. Ast-feliu s'au infințatu staturile cele mai vechi ale Egyptului.

Alți scriitori (în timpurile mai noue), presupun că, Egyptianii aparțină către locuitorii din nord-ostul Africei, și basându-se pe aceea că, monumentele Egiptului de giosu sunt mai simple și mai grosolane de câtă monumentele Egiptului de susu și a celoru din Nubia, dicu că, această originală civilisațiune s'a respânditū nu în giosu ci în susulu curgerii riului Nilu, din Egiptū în Nubia și Meroe. Ori și cum s'a respânditū această civilisațiune în valea Nilului, de sus seū de giosu, este inse sciutū că în anticitate această vale eră acoperită cu politii mari, independinte, recunoscendū inse antieitatea unei seū a doue din ele. Ast-feliū de politii erau: în Egiptulū de susu, Theba, érá în celū de mijlocū Memphis. Spunerile sacre a Egiptenilorū dicu că, ei la începutū, timpū de 18 miī de anī, au fost guvernați de dei, péné cândū s'a arétatū celū antieiu faraonū, *Menes*, fundatorulū Memphisului. Din aceste spunerī se pôte conchide că, guvernulū politiilorū Egiptului vechiū fu teocraticū; adică, preoții guvernaū poporulū în numele deilorū péné cândū Egyptianii, nemulțemiți cu guvernământulū preoțilorū, cerurā ca și Iudei unū rege deosebitū, care fu Menes la Memphis și pôte că, și în alte politii din Egiptulū de mijlocū. Theba și alte politii și-aveau regii lorū, despre care lucru ni dau a înțelege diferitele cataloge de faraoni agiunse péné la noi. De și acești faraoni se alegeau de preoți și din casta lorū, totuși ei nu erau așa de tare supuși lorū ca regii Indostanului.

Învętații repórtă timpulū domnirii lui Menes, seū înființarea faraonatului în staturile Egiptului, la al 30-le seculū a. Chr. (3000 de anī). Aci începe periodulū I, a istoriei Egiptului, care merge péné la invasiunea *Hycsilorū* (2000 seū 1800 a. Chr.). Fenomenele mai însemnate a acestui periodū sunt: 1° continuarea colonisațiunii în valea Nilului; 2° nascerea demnității regale; 3° lupta

faraoniloră și a castei militariloră cu preoții pentru înțelegere și autoritate; și 4° clădirea celoră mai înalte piramide și în genere a monumenteloră Egyptului de giosă și de mijlocă. Polițiile seă staturile principale în acestă periodă erăă, la începută Memphis în Egyptulă de mijlocă, și Theba în celă de susă, cari și-aveaă faraonii loră; érá de la anulă 2300, ambele staturi se întruniră sub sceptrulă faraoniloră din dinastia tebană, și cari guvernaă nu din Theba, ci din Memphis.¹ Cătră finea acestuiă periodă poporulă egipténă, perđéndă spiritulă militară, nu pută resiste invasiunii Hyciloră, poporă nomadă, de seminția semitică, trăitoră lúngă golfulă Arabică, cari pe la 2000 a. Chr. ocupară Egyptulă de giosă și de mijlocă. +

Periodulă ală II-le a istoriei Egyptului, *periodulă sclăvici* (care țină, după spusele unora, 900 ani, după a altora 500 și chiar 200 ani), cândă regii păstori înlocuiră pe faraonii pămăntenă, se represintă de tradițiunile vechi ca timpulă celă mai greă și pentru preoți și pentru poporă. Regii fură uciși, templele dărimate, poporulă supusă impoziteloră, prin politii s'a pusă armate. Regi străini aă fostă numai șase, ei guvernaă țera din Egyptulă de giosă. Ună d'între faraonii tebană își conservară îndependința în Egyptulă de susă, de și plătiaă tribută Hyciloră. În fine, după o luptă opiniatră și îndelungată Thutmosis III, faraonulă Thebei, isbuti a elibera Egyptulă de contropitori.

¹ Din faraonii de Memphis cetiți pe monumentele acestuiă periodă, sunt de însemnată: Cheops, Cheprem și Mykerinos. Cei doi d'ăntei erăă, după s, usele preoților, inimici a religiunii, adică a preoților, și muncitoră poporulă, pe care-lă întrebuințaă la clădirea piramideloră gigantice, de aceea ei fură lipsiți de îngropare. Din faraonii Egyptuluiă unită, este însemnată Moeris care și-a eternisată memoria prin separea întinsuluiă lacă ce pörtă numele seă, pentru a regula înundațiunea Niluluiă, și prin construirea gigantelă palată Laberintulă, dărimată în urmă și éráși reconstruită.

Alu III-le și celu mai strălucitu periodu a istoriei Egyptului, periodulu *Ramsesiloru* seu a Sesostriloru, se începe de la Thutmosis III și se continuă pêne la 1200 a. Chr. După eliberarea țerei de Hycosî, Thutmosis III intr'unu totu Egyptulu sub sceptrulu seu, și-lu guvernă de la Theba. Fenomenele mai principali a Sesostriloru fură: 1° cuceririle din sud-ostulu Africei și din Asia apusană; 2° eternisarea acestoru cuceriri prin monumentele redicate în Egyptulu de susu și în Nubia, și cari arêta gradulu celu mai înaltu a înfloririi artei egyptene antice; și 3° deplina desvoltare a sistemulu guvernamentalu în Egyptu. Celu mai însemnatu d'între Sesostrizi, și reprezentantele epoei cei mai strelucite a Egyptulu vechiu, fû Ramses II (la Greci Sesostris celu mare). Elu fû idealulu unui eroû și rege egiptenu, și de aceea lui i se însușese de tradițiuni totu aceea ce Egyptulu are mărețu. Representându-lu ca idealu de cuceritoriu, tradițiunile spunu că, elu a cuceritu Ethiopia, Libya și mai tôte Asia istorică. Numele și închipuirea expedițiuniloru lui s'au conservatu pe mai multe monumente egyptene, ethiopene și asiatiche. Ca organizatoru a statulu seu, Ramses consolidă unitatea politică a Egyptulu, prefăcându polițiile independinte în provinciile seu nome, și punându-le sub guvernarea deosebițiloru nomarchi, dădu avântu agriculturii prin tragerea de canaluri și prin împărțirea pământulu între locuitorii (spre lucru). În fine Ramses, credinciosu caracterulu unui faraonu, redică cu mânele supușiloru sei mulțime de piramide mărețe în Egyptulu de susu și în Nubia, cari represintă gradulu din urmă a artei egyptene. Din aceste mai însemnatu este palatul *ramseum*, care este ca o cronică de pētră ce atestă glorioasa domnire a lui Ramses. După mōrtea lui Sesostris se perdură tôte cuceririle lui, și posesiunile Egyptulu se mărginiră numai în valea Nilulu.

Pe la secolul XII a. Chr. se începe periodul IV-a istoriei Egyptului, care ține 600 ani și este însemnată prin slăbirea regatului, domnirea străinilor și lupta internă d'ntre caste. Faraonii ce au domnit după Sesostris sunt însemnați numai prin clădirea de piramidi. Pe la giumatatea secolului VIII, statul slăbise într-atâta, în cât îl apucară Ethiopienii și-lu ținură sub stăpânirea lor 50 de ani. După eliberarea de străini s'a născut o cumplită luptă între castele domnitoare: a preoților și a militarilor. Această luptă se fină prin triumful castei militarilor și prin împărțirea Egyptului în 12 staturi independente. Psammetich, unul din 12 suverani, profitându de pozițiunea statului său, intră în corespondență cu Grecii, și statul său începù curând a prospera. Prin alianța cu străinii, Psammetich călcă vechile deprinderi a poporului, resculă in contra-i pe preoți și escită gialusia celorl-ai regă. Acesteia se înarmară contra lui și reușiră la început a-lu respinge din posesiunile sale; înse Psammetich, prin ajutorul mercenarilor greci, triumfă asupra inamicilor și puse totu Egyptul sub sceptrul său.

Cu Psammetich care guvernă Egyptul din Sais, se începe V și celu mai de pe urmă periodu a istoriei Egyptului independente, care se finesce prin cucerirea Egyptului de Perși (650—525). Vechia ordine din Egyptu se schimbă, și viața Egyptianilor ie o nouă direcțiune, ce se exprimă: 1° în acea că, țera Egyptului devine liberă pentru alte popore și prin urmare și istoria lui devine certă; 2° Egyptul, care eră mai înainte exclusiv agricolu, devine putere maritimă; în fine 3° influința castei preoților cade și se redică înlocu-i autoritatea civilă. Înse dragostea cea mare a lui Psammetich și a succesorilor sei cătră mercenarii greci, redică increderea cătră dînșii din castele preoților și a militarilor, și prin urmare, și din masa poporului carea

eră condusă de preoți; eră pasiunea de cuceriri a acestor faraoni aduse Egyptul în contact cu staturile cele mai puternice a Asiei, contra cărora ei nu aveau în deajunsă sprijin pe armatele năimite. În urmarea acestei împrejurări, cuceririle ce se făceau nu erau sigure, și chiar Egyptul eră espusă pericolului. Acesta o probă Necho, fiul lui Psammetich care, întrecându pe tata-seu în întreprinderi, cucerì totă Syria pêne la Euphrat; înse aci veni în contact cu Nabuchodonosor, regele Babyloni, fu sfârmat de el lîngă Circesium și perdù toate cuceririle din Asia. Necho îmulți flota din marea Mediterană, și pentru încurajarea comerțului, voiă a întruni prin tr'unu canalu marea Rosiă cu cea Mediterană. Din acela-și îndemn, elu trâmise pe Phenicienii ce erau în serviciul se se încungiure Africa.

Succesorii lui Necho fură neamați de supușii lor și nenorociți în expedițiunile lor. Armata, revoltată, resturnă de pe tron familia lui Psammetich, și capul resculaților, Amasis, fu proclamat faraon. Înțeleptul Amasis sciù, foră se atace nici militarii nici preoții, să continue planurile faraonilor din familia lui Psammetich. În tocmă ca și ei, elu întreținea o armată de mercenari, protegea mai mult de câtu ei pe Greci, cărora li dadu voie a se așeza și a-și dura temple în Egyptul de giosu, și li dadu mari privilegii în privirea comerțului. Filosofi greci: Solon și Pythagora vizitară Egyptul în zilele lui. Legăturile amicali cu staturile grece, Cyrenaica și Samos, și cucerirea Cyprului, întinseră comerțul esterioru a Egyptenilor și dărmară pe celu a Phenicienilor. În genere domnirea lui Amasis fu bine făcătoare pentru Egypt; numai alianța lui cu Babylonia și Lydia contra lui Cyru, regele Persiei, atrase în Egypt pe acestu puternicu suveranu. Nenorocirea cădu asupra fiului lui Amasis, Psammenit. Cambyse, regele Persiei, intră în Egypt și, după victoria de lîngă Pelusa,

luă pe rege prizonieru, estermînă familia regală și preoții, își bătù giocù de religiunea poporară, și supunëndù totù Egyptulù, îlù făcù provinciă persană (525 a. Chr).

De atunci, timpù de doui seculi, Egyptulù stătù sub domnirea Persilorù, de și adesa se încercâ a restatornici independința și faraonii sei. La an. 331, Egyptulù fù luatù de Alexandru celù Mare, regele Macedonie. După mórtea acestuia Egyptulù remase sub regi independinți de origine grécă, din familia Ptolemeilorù, în timpulù cărora, Alexandria, capitala Egyptulù, deveni centrulù sciințelorù grece și orientale, și centrulù comerçului lumii vechi. ¹ La 30 ani a. Chr. Egyptulù fù făcutù provinciă romană.

3. Civilitatea Egyptianilor vechi. Bazele fundamentale a organizațiunii statului egyptenù erau aceleași ca și în India: împărțirea poporului în caste și despotismulù faraonilorù și a preoțilorù. Preoții și militarii formaù castele domnitóre; agricultorii, industriașii, păstorii, éra în urmă și cetățenii formaù castele inferióre. Castele nu erau așa de rigurosù separate unele de altele ca în India; numai păstorii de porci se consideraù ca parias

¹ Ptolemeù Philadelphie fundă Museulù care deveni o adeverață universitate. Nici o dată lumea nu veçuse o asemenea vastă instituțiune destinată a favora dezvoltare, cunosciințelorù omenesci. Se afirmă că acéstă scólă unde se adunasetoți invețații lumii, éra frecuentată de vr'o patruspredece mii de studenți. La Museu erau alipite: o grădină botanică și o menagerie pentru a facilita studiulù istoriei naturale; unù observatorù care avea cercuri în pétră asemenea cercului nostru muralù, și pentru orientarea instrumentelorù éra trasù pe pământù unù meridianù. Museulù avù asupra dezvoltării intelectuale a Europei o influență atâtù de puternică în câtù efectele sale subsistă încă. Din scóla alexandrină eșiră o mulțime de celebrități, între acestia: Enclide a căruia geometrie este consultată și astăzi; Archimede care făcù atâtea servicii sciinții; Eratoshene căruia îi datorimù soluțiunea problemei mediilorù proporționale, etc. etc.

(Nota editorului)

5 1/2

din India. Faraonul se alegea din Casta militarilor și se consideră de capu nu numai a statului ci și a religiei. Cu toate acestea preoții aveau o puternică influență asupra regelui, de și mai puțină de câtu în India. Puterea acestei influențe atirná principalminte de la dreptul ce aveau preoții a se pronucia după mórtea faraonului de este demnú de îngropare séu nu, lipsirea de care se consideră în Egyptu de o mare desonóre. Afără de aceea, fiindu clasa cea mai educată, posedându sciința și legile, preoții ocupaú funcțiunile cele mai însemnate din statú, judecaú în numele religiei și, de sine se înțelege că, aveau o mare influență asupra poporului. Legăturile familiare erau în mare stimă la Egypteni. Femeele la mărișu aveau ște și se bucurau de óre-care însemnătate în cercul familiei. Lenea era aspru urmărită. Din toate industriile, preoții protegeau mai multu agricultura, ca isvorul principalu a avuției naționale, și de unde își aveau și ei propriile lor folóse. Păstoria carea învăță pe ómeni viața nomadă și comerțul maritimú care duce în contactú cu popóarele vecine și nasce în omú o ațintire cătră libertate, erau desprețuite de preoți cari se forțau a deturna de la ele poporul. Comerțul era mai multu interiorú, era celú esteriorú se făcea prin caravane.

Precum în compunerea populațiunii, de asemenea și în religiea Egyptenilor vechi trebuie a distinge doué începuturi: religiea preoților—a veniților, și religiea poporului—aborigenă. Dogma fundamentală a religiei preoților constă în recunóscerea lui *Ammon* de singurá ființă supremă, din care emanară deii, ómenii și totú aceia ce ființază în lume. Abéstă dogmă se exprimă în inscripțiunea unui templu: *Eú sunt totulú, ceea ce a fostú, este și va fi, și nici unú muritoriu n'a redicatú vélulú ce me acopere*. În desvoltarea mai din urmă a acestei dogme este óre-care asemănare cu brahmismul;

aşa de exemplu: emanarea a trei die din Ammon (Phtha, Kneph şi Athor) ni amintesc treimea indiană. Aceste credinţe, trecându la popor, se schimbă şi luă un caracter local, parte prin influinţa credinţelor aborigene şi prin grosietatea vulgului, era parte în urmarea dorinţei preoţilor de a le face susceptibile pentru popor. Religiunea poporară a Egyptianilor constă: 1° într'o grosolană zoolatriă, adică în adorarea diferitelor animale bine făcătoare seú vătămătoare (crocodilul, bolul Apis, câni, mâţele, paserea Ibis, şerpii); şi 2° în adorarea diferitelor puteri şi fenomere a naturii locale, cari de asemenea erau bine făcătoare seú vătămătoare (aşa, adora ei Nilul şi sórele sub nume de Osiris; luna, ca femeie a sórelui sub nume de Isida; deşertul vecin sub nume de Tithon). Egyptianii credea în oracul, din cari cel mai însemnat era cel al lui Ammon, aflătoriu într'unu oazu, spre vest de la valea Nilului, şi în nemurirea sufletului. Credinţa din urmă era însocită cu credinţa trecerii sufletelor în corpuri de animale (metempsichose). Ca să se conserve corpul mortului pentru primirea sufletului după această călătorie, Egyptianii balsamau pe cei morţi, adică, scoţându-i intestinale îi adăpau corpul cu diferite unsoari şi erburii aromatice, şi-lu impleau cu diferite compusuri din sare, smólă &. Corpurile balsamate se numia mumi; acestea se puneau în mormânturi de pétră şi se aşedau în grote seú catacombe. De aceste mumii se găsecu multe întrege, chiar şi astăzi în Egyptu.

Puşine d'ntre popórele vechi au lăsat posterităţii monumente istorice atât de măreţe ca Egyptianii. Tóta valea Nilului este preserată cu ruine de temple şi alte construcţiuni, a cărora măreţie şi colosalitate punu în mirare pe călători. Aceste monumente, ruinate acum şi, în cea mai mare parte, acoperite cu arenă, sunt făcute din granit, porfir, marmură şi ariniş, ce se află în

munții d'între Nilu și golfulu Arabicu. Cele mai multe monumente sunt în Egyptulü de susü, dar cele mai vechi, după aflările mai nouë, aparținü Egyptulü de giosü. Architetura esprimä domnirea faraonilorü și a preoțilorü în Egyptü: tôte producțiunile ei sunt consânțite religiunii și satisfacerii gustului de luxü și de magnificență a faraonilorü în viața acësta, precum și eter-nisării faptelorü lorü în posteritate.

Architetura egyptenă avü de modelü munții; de aci și forma principale a producțiunilorü ei fü piramida. Genurile cele mai principale a producțiunilorü architetonice furä: 1° temple și obeliscele; 2° palaturile; 3° piramidele, mausoleele și catacombele. Templele egyptene se distingeau prin magnificența și colosalitatea lorü; la construirea lorü se întrebuintau seculi întregi. Remășițele templelorü aflate pe ruinele Thebei, cu deosebire ne frapează prin giganticele lorü dimensiuni. Aci se aflä acum satulü *Karnak*, care ocupä numai o micä parte a unui templu vechiü ce avea, după cum dicü unii, jumätate öra în împrejurime. Päreții din afarä a templelorü mergü îngustându-se în susü; acoperemintele sunt plane, înaintea templelorü de ordinariü se construiau nisce colonade întinse; însuși templulü avea colone, înse pe din întru. Templele erau semi-luminöse; podulü de susü erä acoperitü cu stele de aurü puse pe unü câmpü albastru, și se susținea de nisce colöne seü de statuele deilorü; ele aveaü mai multe secțiuni în întru, și sânțele se conservaü tocmai în secțiunea din fundü. Căträ clasa templelorü repörtä unii *obeliscele*, nisce stilpi în patru unghiuri, cu basä largä și ängustä spre vërfü, unde se finescü cu o micä piramidä. Obeliscele în care mai mare parte sunt masive, adecä numai d'intr'o bucatä de granitü și acoperite cu deosebite numi și inscripțiuni. La începutü ele se ridicaü numai în onörea sórelü, erä în urmă aü începutü a se redica și în memoria faraonilorü

celorū mai ploși. Multe din obelisce s'aū transportatū în Europa unde servescū de infrunusețarea piețelor publice, de exemplu obelisculū de Luxor de la Paris. Altū genū de construcțiunii egyptene compunū palaturile, cari prin întinderea și coșosalitatea lorū întrecū chiar templele. Dintre ele, celū mai însemnatū este Laberintulū compusū din 3000 de apartamente, și Ramseum, colosalulū palatū a lui Ramses celū mare. Cătră monumentele funebre se reportaū : piramidele și catacombele. Piramidele sunt nisce construcțiunii de pétră în patru unghiuri, a cărora basă este largă, érá spre vârfulū, de ce merge, se subțîă. Cea mai mare piramidă are 110 1/2 stânjini la basă, și 70 stânjini înălțime ; prin urmare, érá mai mare de câtū tóte edificile de astă-đi. În anticitate piramidele eraū acoperite pe din afară cu marmore séu granitū ; în întrulū piramidelorū se aflaū întrări strimte și câte-va apartamente în cari se depuneaū sarcofagiile faraonilorū. Catacombele suntū nisce pesceri mari, separte în stânci, a cărora păreți eraū acoperiți cu inscripțiunii și tablouri și în cari se conservaū mumiile. Cele mai însemnate din ele se aflaū lúngă Memphis și Theba.

Din producțiunile sculpturei egyptene, cu deosebire sunt însemnate *coloasele* și *sfinxele*. Colósele sunt statue de ómeni făcuți în dimensiunii straordinaire și tăiete d'intr'o singură pétră ; cu deosebire este cunoscutū colosulū lui Memnon, care dá sonuri armonióse la apusulū sórelui. În genere statuele egyptene închipesecū omulū într'o pozițiune liniscită. Sub sfinxe se înțelegū închipurile animalelorū șeđende (berbeci și lei) cu capulū de femee. Aleele ce duceaū de la unū templu la altulū eraū făcute de sfinxe. Câteva din sfinxe sunt aduse în Europa (doue din ele în Petersburg). Pictura érá strinsū legată cu sculptura : mai tóte producțiunile picturei eraū colorate. Perspectiva nu érá cunoscută Egyptenilorū

În genere, caracterul artei egyptene se compune din colosalitate și misteriu. Afară din Egyptu ea s'arú fi arétatú strania, dar aci erá la loculú ei: regularitatea naturei, măreția melancolică a deșertului și misticismul Nilului, tóte acestea aú trebuitú să inspire pe artiști și să se întipărăscă în arta egiptenă.

Sciința în Egyptu erá rezervată numai preoților; érá pentru poporú erá cu totul necunoscută. Una din cauzele acestea erá și scrierea în care se esprimaú preoții. Scrierea egyptenă erá de trei felii: 1° *hiroglyphică*¹ carea esprimaú obiectul séu prin chipuri (zugrăvire) séu prin simboluri; 2° *hieratică*, acomodată pentru a scrie repede; acésta erá numai o simplificare a hieroglyfei; și 3° *demotecă* care se asăméná cu alfabetulú limbelorú semitice. Cu discursarea hioroglyfelorú s'a distinsú mai cu sémă Champolion celú ténérú. În câtú privesce înțelepciunea cea atâtú de renumită a Egyptenilorú vechi, acésta erá o producțiune a localității Egyptului cu caracterú practicú și esperimentalú. Revărsările Nilului cari se repetaú periodicú inse cu deosebită furie, nevoiră pe Egypteni a întórce luarea aminte: 1° asupra determinării timpului acestorú revărsări; 2° asupra tragerii de canaluri și a săpării de lacuri cari, servindú de rezervoare a apei Nilului, temperaú furia inundărilorú; și 3° asupra dispozițiunii lucrărilorú agri-

¹ Scrierea hieroglifică agiunsesse la ultimul gradú de perfecțiune, și principiile sale eraú deja de multú timpú stabilite cândú amú începutú noi o a canósce; sistemulú decimalú și doudecimalú eraú de multú întrebuințate; arta construcțiunilorú hydraulice, a arhitecturii și a delimitării pământurilorú agiunsesse deja la perfecțiune; ast-feliú în câtú s'ar puté dice, fórá esagerare, practicú vorbindú, că noi astăzi nu suntemú mai înaintați în astă privire de câtú vechii Egypteni.

J. W. DRAPER, *histoire du développement intellectuel de l'Europe*, t. I pag. 119.

(Nota editorului)